

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի Ր Ե Գ Ի Ր

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԵՕԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԸՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ Ղրուռու 100 :
Այս Լրագիրը ամեն երկուշաբթի օրերը կը հրատարակուի :
Պոլսէն դուրս գացած Լրագիրներուն փոխարին ծախքը առնուցին վրայ է :

Իր շաբթի համար չաւր մը հրատարակէ ու շաբթի դիտի վճարէ տոցին 40 փարայ :
Նորատիկ գրող ծանուցումը ձրի է :
Դուրսէն եկած նամակներուն փոխարին ծախքը իրիցեք դիտի վճարէ :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՕԼԻՍ 29 ՅՈՒՆԻՍ

— Իարձրագոյնի Շէրիֆ Սուհամէտ փաշայն, որ ժամանակէ մը 'ի վեր Նախագահին եկած ըլլալով կոտորածներու պատճառով կը կենայ, և Ռուսիոյի պէյի՛նի պատիւը և աստիճանը առած էր, վերահաս ինքնակալին հաւատարիմ և խոհական ծառայութիւններ ընելուն համար վերահաս ինքնակալին ալ արժան համարեցաւ ասոր վերաբերութեամբ աստիճանը շնորհել, և մեծագոր տէրութեան խորհրդարանին անգամ անուանել : Այս բարձր պատուոյս յատկացեալ պատուոյ նշանը՝ կայսերական կան պարտար ինքնակալին առաջը իր վերը կախուեցաւ :

— Վերջապէս նախկին կառավարիչ մեծապատիւ Հաֆիզ փաշայն կայսերական հրամանաւ Քաղաքի կառավարիչ անուանեցաւ :

— Պոսնայի գաւառին մէջ մեծագոր տէրութեան նոր բարեկարգութիւնները (թանգիմարի խաչքիւն) մոյլնեցաւ վրայոք որոշուեցաւ, և որովհետեւ այս կողմերու կառավարութեան գործերը շատ են, և կառավարելու համար ալ մեծ խոհանարանութիւն կ'ուզէ, ուրիշ քանի մը տեղեր եղածին պէս հոս ալ մէկ կառավարութեան մեծ խորհրդարան մը կառուցանելու վրայոք եղած կայսերական բարձրահրաման հրովարտելին համեմատ այն խորհրդարանին մէկ յաջորդակ և շարտար մարդ մը համարակալ (տեղագործարար), և մէկ մըն ալ նախագահ պէտք էր : Ուստի Վ իտինու համարակալ մեծարգոյ Վլադիմիր Գրիգորի Պոսնայի համարակալ, և իրաւաբանութիւնը գաւառի կառավարութեան մեծ ժողովքին նախագահ մեծարգոյ Նազիմ Էֆէնդի Պոսնայի յիշեալ մեծ ժողովքին նախագահ անուանեցաւ : Այն ժողովքին նախկին գլխաւոր անուանեցաւ մեծագոր տէրութեան մեծ

ժողովքին յիշատակագրող գիւնին յաջորդներէն (մազպաթա օտար խալիֆէի) մեծարոյ Վալի Էֆէնդի : և երկրորդ գլխաւոր անուանեցաւ բարձրագոյն փոխարքային նամակագրութեան գիւնին յաջորդներէն (մեքլուպի օտար խալիֆէի) մեծարոյ Վալի Էֆէնդի :

Այս պատճառով իրաւաբանութիւնը գաւառին (որուն մարտագրութեան է Պրոսա), կառավարութեան մեծ ժողովքը առանց նախագահի մնալով Պաշտատու նախկին համարակալ Սուհամէտ փաշայն Էֆէնդիին յիշեալ մեծ ժողովքին նախագահ անուանեցաւ :

— Սայտայի համարակալ մեծարոյ Վէհապ Էֆէնդիին նոյն պաշտօնէն հանուելը պէտք ըլլալով՝ Նախագահի (ճերմակ ծով) կողմէն երկու եկաւ մօրի տնօրէն (մալ միւտիւրի) մեծարոյ Շաքիր Էֆէնդիին անոր տեղն անցաւ, և ասոր տեղը գլխաւոր արտաքին գործոց տնօրէնութեան գլխաւոր և երրորդ աստիճանի պատուաւոր մեծարոյ Նուսրէտ Էֆէնդիին Էֆէնդիին :

— Դրապուրէի համարակալ մեծարոյ Րաշիտ Էֆէնդիին նոյն պաշտօնէն հանուելը և փոխուելը պէտք ըլլալով՝ Քիւրտիստի համարակալ մեծարոյ Սուհամէտ Րաիֆ Էֆէնդիին անոր տեղն անցաւ : Դրապուրէի նախկին տեղագործարար մեծարոյ Նեքիմ Էֆէնդիին ալ Քիւրտիստի համարակալ եղաւ :

— Պաղուսի տեղակալ (քայմաբաշ) մեծարոյ Խալիլ Էֆէնդիին տեղը աստիճանութեան գործակալ (բօլիս մեմուրի) մեծարոյ Խալիլ Էֆէնդիին անուանեցաւ :

— Վիլիսի Վարապուրէի համարակալ իրաւաբան գաւառին տեղակալ հաճի Նազիմ Էֆէնդիին նոյն պաշտօնը առնուելով՝ Խալիլ Էֆէնդիին մեծարոյ Սուհամէտ ման աղային տրուեցաւ :

— Համիտ գաւառին կցորդ Դեքէշի իսա ըստ վաճառքի այն գաւառէն զատուելով և առանձին գաւառ ըլլալով՝ այս գաւառին մեծարոյ անուանեցաւ Չաթալայի նախկին կառավարիչ Խալիլ Էֆէնդիին մեծարոյ Նազիմ Էֆէնդիին :

— Ղիտտէի համարակալ մեծարոյ Իզիթ Էֆէնդիին

Էֆէնդիին իրեն աղէկութեամբ և հաւատարմութեամբ յատուկ պատուոյ արժանի ըլլալով՝ առաջին կարգի երկրորդ աստիճանի պատիւը, և այս պատուոյս յատկացեալ նշանը տրուեցաւ :

— Նախագահի հաշուոյ ժողովքին (մեքլուպի մեծարոյ Էֆէնդիին) անդամներէն մեծարոյ Սաիտ Էֆէնդիին արժանաւորութեամբ՝ երկրորդ կարգի աստիճանի պատիւը և անոր յատկացեալ նշանը առաւ :

— Սայտա գաւառի կառավարութեան մեծ ժողովքին առաջին գլխաւոր մեծարոյ Սապուր Էֆէնդիին իւր արժանաւորութեամբ՝ երրորդ աստիճանի պատիւը և նշան առաւ :

— Քիւրտիստի գաւառին կառավարութեան գլխաւոր և եկամտից առաջին գլխաւորները (թահիրի փաշա փաշա քալիֆի) մեծարոյ Շաքիր Էֆէնդիին և մեծարոյ Րաշիտ Էֆէնդիին իրենց հաւատարիմ ծառայութեամբ յատուկ պատուոյ արժանի անձինք ըլլալով, Շաքիր Էֆէնդիին երրորդ աստիճանի պատիւ տրուեցաւ առանց նշանի, և Րաշիտ Էֆէնդիին ալ նմանապէս առանց նշանի չորրորդ աստիճանի պատիւ տրուեցաւ :

— Սեփաքոր տէրութեան հպատակներէն Սաբանտի Րանայօղ նաւապետը իրեն 500 քիլոնոց շաքարի նաւակին մէջ Սեփաքոր փայտ բեռնընելով երբ որ Սիւրիւի կղզին կուգար, ձախորդ օդոյ պատահելով Ռոստոմ կղզին իջնարուզ ըստած գիւղին առաջը ընկողեցաւ, մէջի մարդիկը ամէնքն ալ աղատեցան :

— Նիկիւսաքոր իրիկուան դէմ, յուլիս 24, կոտորածներու պատճառով Էֆէնդիին ըստած ծովեզերքը իւր քիւրտար գալու մեծ կալ նաւակ մը Խեօթ Էֆէնդիին տեսակէն, մէջը նետուող մարդոց բազմութեան ընկողեցաւ, մէջը անուղիները քսան հոգիի չափ ծովը թափեցան : Սոս գանուող նաւակները հասան, և մարդ չի մեռաւ :

— Նիկիւսաքորի երեք շաքոր լուսնալու գիւղերը ժամ եօթնէն քիչ մը առաջ արեւելեան հիւսիսէն անանկ մէկ ստիկալի հով մը ելաւ որ նմանը քիչ տեսնուած է մայրաքաղաք : Հայտ տներու

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ի ՎԵՅԱՊԱՆԻՍ ԱՐԲՈՒՆԻ ՎԱՌՕԻՍԱՊԵՏ

ՅՈՒՆԻՍԱՆԻՍ ԱՄԻՐԱՅ ՏԱՏԵԱՆՑ

Վասն Արապի և Աշխարհայոց պատերազմի գեղեցկութեան, գոյնի ինչ գովաւան արտաւարեալ էալ 'ի խոնարհ սրտէ :

Եւ զի շարտար լուրջորէն իսկ ոչ յանգիստ Եօրինակ 'ի սկզբն իմադրաւել 'ի փոստի ծովուն, այլ զնմանեացն արհեստաւորաց օրինակն առաջն առաջն բերելով, խորի, խոկայ և դատէ, մինչեւ 'ի գործ առնուցու զայն, նոյնպիսի և էս յանաւաութիւն աշխարհին անտեսանելին, մանրագոյնն աշտց ստեղծուածոց ոչ իշխէի զանձն առաջն զնէ 'ի գովելու այնպիսի որոյ միայն անբաւութիւն և մեծաւ գործութիւն յարսն իւր գրաւեաց զիս և թոյլ ետ և հրաման 'ի շարժել զգործիս այս յօգաճայն :

Չ 'ի խաւարեալ էր աշխարհ և յեղակարծ լուսովն յարեւելոյ, միայնաբաւ մարմնոյն լոյս տալ կարողանայ : 'ի խորհրտաւ միտութեան անկեալ էին միւր զմանսմութեանց տիեզերական գնդին, և յանկարծ նորոգ պայծառութեան նշովն և զա

բեզակն յետ գարնուցուն, ծորաւեալ կայր և պաշտեալ ոգի բանական, յանկարծ զողբելու գիւտոցն արտաքին թօթափէ :

Հայաստան լայր և հեծել զի անհաղորդ էր մը նայեալ ընդ ամենեցուն և 'ի համարեացն իսկ ոչ որ յերես իւր հայէր, յանկարծ վաշտ վաշտ գունդաբաշտ համարեացն տեղի ոչ բաւեցուցանէ : Ընդէր այդպէս անտէր մնացեր ոչ աշխարհ իմ օրիւրէ, ընդէր այդքան անձանթ 'ի երկիր գիւցաղանց, աշխարհ այրարտաւան, ընդունարան տապանին :

Ոչ, ոչ մեռացեալ էր զբեղ խաւարին ծնունդ քո փոխաւորէ, քանի 'ի նշուելոյ որք 'ի հող և յանդուրազ զօրեալ և թագաւորեալ էին, մինն ճաւաղապարհեցաւ և բոց արձակեաց ընդ ամենայն տիեզերս, զնձ և ուրախացիր ուրեմն և պարզեալ անդէն զգործ քո լուսնի 'ի գաղաթուն Մոստոյ, ուր ոսկեգիր սուրբ՝ անուն փեհապիս թախտաւալ միջեալ կամի ընդ ոսկեգիր արեւալանին : ան ուր նմանեցուցի զբեղ անմահ յերեւելին, լուսին որ զտրութիւն գիւցաղանց հալածէ, աստղ որ բողբոջալու յերկիր ծաւալէ, բուրաստան ծաղկալի որ զննկաւեա անուշահոտութեան ատո անդսկուն, կամ գրախտ հրաշալի քան զնախաճօրն վերադաւ : Բարձր աշխարհայոց պատերազմի գեղեցկութեան, զի տեսնես 'ի նման ընդ ծովն ընդ արձակածաւալ, զլիճն ծովանման և ընդ լեռնն մանաւանդ որք թուին մինչեւ յերկին բարձ

րանալ, այլ կեցցես միշտ դու յաւերժ լեռն իմ կենսատու Արարատ, զի Եթէ յաւերժ և բանքն ոչ գրող զԼեւոնան, զԿարմուռ և զՄիսա գովեցին, այլ մեռացան և ոչ զբեղ ոչ ծնունդ փեհի, զբեղ ընտրելով ապաստանարան ապարտար փայտին մարդոյ, ան որպիսի ճարտարահիւս ձեռք նկարեցին զբեղ զի տեսողացն աչք ոչ յայցին և թէեւ երբ յարեւալանէ շաքարալ, այլ կրկին երեք կրկին զհալեցուած իւրեանց և արտաւառ աղբիւրանման հոսեցուցանէ յիշեալ միշտ զպարծանս լեռնին այնորիկ որ բարձրութեամբ ընդ երկնից միանալ փորձէր, անոր յաւերժ աչք մը 'ի տեսութեան, զի յեւրաքանչեւ հայեցուած համարն ընդ զարագան գլու քաղցրալու անուանը, ոչ զիւցան հայկաղանց, որ զերկիր թնդեցուցանէ և զհաստատութիւն շարժէ 'ի հիմանց, և ոչ հնչեցն տակաւին զանուն քո վեհ, և թէ և գետը իսկ արծաթաբուրդ 'ի մասաց խորխորտով զնոյն կրկին, Եփրատէ 'ի խոր գոլթէնէն ատո անդ բաղնելով զվանդան և սիգաճմով ընթացիւն զպերճ անուն քո անձին տեսչաւ կանել կամի, և աւելի քան զայն Տիգրիս հրահոտան արեւն թաւալ 'ի ծով պարսկոյ, և արծաթաբուրդ առնանք Ովկիան անտի պատասխանէ ուրախութեամբ չարոյն և կուր հարազատը երկրեան լուսաւորը քան զտակեճաճն արփիս յերկինս, մինն յեւրոպեան Պոստոս հոսելով զամբարտաւան աղբիւր իւր ջրոց, և միւսն ինքն միայն լուսեցանելով զծովն կաւ

պից առատութեամբ ջուրն . . . ան, միւր մը ոչ բաւէն խորհել, լեզու ոչ մարմնի առաջանել, և ոչ սիրտ մեր բացատրել զմեծութիւնն տունն այսորիկ, որոյ զանուն գեղեցիկ սեւաւ 'ի բերան մէն մի ծաղիկ և ծառատան, հնչեցուցանէ յամենայն տեղին և կողմանն աշխարհիս, նա զի և ծաղկունք յաւերժ զգեղեցկութիւն երկն երկն գունդն, զի 'ի փոստի գեղապաճայն պատկերեցն զգլու իւր ի մասնապանծ : Մէն մի կենդանի 'ի լեզու իւր փորձէ զանուն քո հնչել, զի ընդ աշխարհիս և ընդ տարբաց զանուն քո միշտ կրկնել կարողացեն, անուն որ յերկին գրեալ կայ 'ի տախտակ ոսկետուր, յերկիր յամենայն ազգա և լեզու հաշակալ, և յամենայն սիրտ հայ մարդկութեան փորագրեցի միշտ անմշկել տառիւր :

Յօդանուն
Խաչկան
աշխարհ
Ուսման
Վարձարանին :

վրայէ կըմնարեբը վար թափեց . հաստ ծառեր կը տրակեց . և իւրեքուտարու կցորդ իճափէ ըստած թաղը մէկ աղբատ մարդու մը տուն փնջեց . որ նոր շինուելու վրայ էր . և տէրը իւր ընտանեօքը ամէնը երեք հոգի՝ հոն կը կենային : Տանը փռեղէն միայն տան տիրոջը թեւը սախտեցաւ . ընտանեացը վնաս մը չեղաւ :

— Զորքը շարժի առաւօտ . յուլիս 26 , խառ գիւղ քարտէս խառ ըստած թաղը հրդեհ պատահելով՝ երկու հաստ մեծկալ տուններ այրեցան . և քաղաքական հոգաբարձուաց ջանքերը մարեցաւ առանց աւելի վնաս մը ընելու : Այսօր ալ խառ գիւղ քարտէս խառ ըստած թաղը ետքը մը այրեցաւ :

— Իարձրադատիւ Վրդա փաշային Ալեքսանդրի կուսակալութիւնը ձգելով՝ հոն գտնուող բնակիչներուն շատ ցաւ տուաւ . որովհետեւ անապատ արդարութեամբ ժողովուրդը կառավարելուն համար ամենուն սիրելի եղած էր : Այն քաղաքը գրտնուող եւրոպացի վաճառականները բազմաթիւ ըստորագրութեամբ յատուկ գիր մը գրեցին քաղաքապետին փաշային . որով անոր խոհանարան և բարեխնամ կառավարութեան շնորհակալ կ'ըլլան , և զիրենք ձգել երթալուն վրայ արտոժ ըլլալին կ'իմացնեն :

— Իրեկի գաւառին բնակիչներէն Քարա խալիլ օղլու Վահան նաւապետը , և Սարիք Վիլի , և Սարա օղլու Հասանի տղայ Վահանը , և Տեօփէիցի Վստուլահի տղայ Իսրահիմը իրենց հեծած կուրին (ֆիլիքային) մէջ եկի կարճաւ ըստած ծովէ զերբէն հանքային անուր բեռ ցնելով երբ որ իրեն կիլի նաւահանգիստը կ'երթային , անցըող հովի պատահելով կուրը ծովը կ'ընկղմի . և մէջի մարդիկը ամէնքն ալ կը խեղդուին :

— Իրգնեկեան գաւառին մէջէն անցնող Վիլի քառ գետը՝ այս տարի ուրիշ շատ գետերու պէս չափէն աւելի յորդեց , որ այս քրոյն այսքան շատ նալը նոյն երկիրը գտնուող ծերունիներէն յիշող չի կար : Իւ այս առատանալու ալ վնասը շատ և ծանր եղաւ : Տան և հինգ գիւղի արտերը կոխեց , վարդանը բոլորովին աւրեց . ցորենը և գարին փտտեցուց : և այն արտերուն տէրերը մեծ տրտմութեան մէջ ձգեց . որ ցանած սերմերն ալ կորսնցուցին :

— Համ քաղաքը մօտերս քանի մը խումը զօրք գաղին : Հասարակութիւնը կարծեցին որ նոր զօրք պիտի գրուի . և անոնց գաղը՝ այս գործս գիւրաւ ցնեցու համար է : Աւտի շատ մը երիտասարդներ իրենցմէ կանգած լնելով , չըլլայ թէ զօրք գրուողներուն կարգը անցնին , իրենց հանգիստ բնակարանը և տուններն տեղեկներն ձգեցին , լնելները կամ Հաւրան ըստած անապատը քաղուեցան : Բայց հոն ալ ուտելիք և ապրուստ չի կրնալով գրտնել՝ գործութեան ձեռք զարկին . և կ'ըսուի որ առապարտին արտադրերն ալ ասոնց հետ միացան , Հաւրան գաւառին սահմանները պարտելով այն տեղի բնակիչներուն շատ նեղութի կուտան :

Համ քաղաքը մէկ գեղութիւն մը եղաւ . որ բարեբաղդաբար այս մօտ ժամանակներս քիչ պատահած է : Օրինուորական հրամանատարներուն մէկը՝ բանակի բժիշկներուն մէկը սպաննեց : Սեռ ցնեցուցան պատճառը և ուրիշ պարագայները տալիս ծանօթ չեն :

Քաղաքական կառավարութեան գործակալները և պաշտօնատարները գրեթէ ամէնքն ալ կոտանդնուողօրս պէս փոխեցին հագուստին . և ուրիշները երկայն հանգերնին չի հանելով՝ միայն ծանր գլխարկին հանեցին . տեղը կտրվի գլխարկի (ֆէս) գրին : Վրիկայ աննշան և թեթեւ բան մը չէ . մանաւանդ Համ գաւառին բնակիչներուն նա յելով . որ հին սովորութիւններուն շատ կապուած են . և չէր յուսացուեր որ այսպէս գիւրութեամբ կերպարանքնին կը փոխեն : Թէ որ ասոնց կերպարանքնին փոխելու բռնութիւն ըլլար , շատ մարդ գուցէ մեռնելու յանձնառու կ'ըլլային . կերպերնին չէին փոխեր . բայց կառավարութեան խոհեմ թոյլութիւնը , որ հագուստի համար բնաւ կաւան մը և արգելք մը չի գրտն , թող տուաւ որ աւան մարդ իր ուղած կերպովը հագուի , և կոտանդնուող չիմալուան հագուստին թեթեւութիւնը և վայելելութիւնը և ուրիշ աղէկութիւնները , և մանաւանդ աչք սորվելը յաջողութեամբ անանկ փոփոխութիւն մը ըրին . որ ուրիշ ծամբով մեծ խուլութեանց պատճառ կ'ըլլար : Որովհետեւ այս պէս ըլլալով ալ քանի մը տաճիկ կրօնամուկ մարդիկ տրտուեց ըրին . որ տաճիկը ուրիշ աղգեբէն միայն գրտնը գրածովը որոշել ստրկած էին . և այս որոշումն հարկաւոր բան մը կը կարծէին : Բայց այս արտուոնքն բան մը չեղաւ և ելելիք ալ չունի . ու

որովհետեւ մեհափառ ինքնակալին կամքը՝ իր մեհափառ ինքնակալութեան տակ ինկած ընդարձակ երկիրներուն ամենուն ալ միակերպ կառավարութիւն կ'ուղէ . և մէկ քաղաքական բան մը որ մէկ երկիր մը ընդունուած է , մանաւանդ կայսերական մայրաքաղաքին մէջ , ուրիշ տեղեր անիկայ չընդունողը վեհափառ կայսեր կամայ գեմ կամք մը քանեցուցած կ'ըլլայ . որուն կառավարութիւնը չի ներեր :

ՄԵՐԵՐԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԱԻԱ : Հասարակապետութեան նախագահին արուելու ատակին ելլելու առաջ վրայ ինչ խօսք ըլլալը և վերջը որ տեղ կայանալը անցածները միտմեցնիք : Պաշտօնագիր օրագիրը կ'ըսէ . օրէնքադրաց ժողովն անգամներէն շատը այն ատենը ըստակը չի արուի ըսողներուն կողմէն քուէ տալու մօտը եկած են եղեր : Բայց տեսնելով որ Հանրապետիկ զօրապետը արուի ըսողներէն է . և ատենաբանութիւնն ալ լսելով՝ մարքերն փոխեր , և ըստակը արուելուն քուէ տուեր են : Այստեղից երևի յիշեալ զօրապետին վրայ . և այն վստահութեան ետքը չեն ուղեր որ իրենց ետ քաղաքովը մօտ գնան մեծագոյն մասին մէջ երկարաւորութիւն մտնէ : Բոլոր է որ ասոնց միտքը հաճեցնողը Հանրապետիկ զօրապետին չէ թէ տեղափոխութիւնը , այլ հասարակութեան անոր վրայ յարգ ունենալը , և զիրենք չի խաբել աղէկ գիտնալնին է եղեր : անանկ յարգ մը շատ մեծ բան կը տեսնեն :

— Օրէնսդրաց ժողովն նախագահին փոխելուն ժամանակը եկած էր : Հիմախուան նախագահը Պ. Տիւբէն՝ յեղափոխականներուն և ընկերականներուն բանին չէր գար . ուստի կը փոխառէին որ ելլէ , և տեղը իրենց կուսակիցներէն մէկը գրուի : Յեղափոխականները թագաւորական կամ օրինաւորական կողմն ալ իրենց քաջել ուղեցին . բայց ասոնք խորհելով որ յեղափոխականները ու ժողովները վտանգաւոր բան է . ասոնց հրաւերը և համաձայնը հերքեցին . և նախագահի ընտրութեան օրը քուէից բազմութիւնը վերտին Պ. Տիւբէն օրէնսդրաց աղգային ժողովն նախագահ անուանեցաւ :

— Ինչի խաղաղի և ժամանակէ մը ի վեր Պաշտօնա կեցող , գիտուեց ձեմարանին անգամ և մաթեմատիկական գիտուեց դառաւուն Պ. Ի խալի , Պաշտօնային քանի մի հնարակաց գրաւուններէն թէ ձեռագիր և թէ հին տիպ շատ գիրքեր էր գողցեր , և ետքը երբ որ գողութիւնը ծայր տալը և իրեն դատաստանական քննութեան տակ ինչպիսիք իմացաւ նէ՝ Պաշտօնային գուրս փախաւ : Ի ուի ի իր թաղաւորութեանը վերջին տարին այս բանին քննութիւնը ըլլալու սկսած էր . բայց փութովարի յեղափոխութիւնը վրայ գալով գողութեան միջեւ այս տարի մայիս տմիս , որ նորէն քննութիւնը սկսաւ . և գողութիւնը ամէն կերպով ըստուգուելով , թէպէտ ինքը ներկայ չէր , դատողարարուեցաւ : Իրիկայ Պաշտօնային քանի մը անգամ ծայրեղ շատ գաւառութիւն կը քաշէր . բայց համալսութիւններուն համար Պ. Ի խալի ասոր ձեռք բռնեց . ետքը Պ. Ի խալին հետ ալ բարեկալ մացաւ . բայց Պ. Ի խալին հետ աւրուեցաւ , փոխարին յեղափոխութեան ետքը խօսք տուաւ որ Փարիզ գայ , և իր դատախազներուն ինքն ան ձամբ պատասխան տայ , բայց խօսքին վրայ չի կեցաւ :

— Պաշտօնային Հօգ Կառօն , և իւր Վ իլէն բուժիկներուն մէջ մրիկը շատ գեղութիւն ըրաւ : Բազմանէ տեղը անանկ խաչօր և անանկ խիտ կար կուտ ինչաւ որ հարկ եղաւ թղթատար նաւակը կայեցընել , և քաղաք ձիւրը անապատ քաշել : Կուր նաւ քաղաքին չընկայները հինգ րոպէի մէջ բոլոր այգիներուն և պողոտան ծառերուն բերքերը աւրուեցան : Հատ աներու վրայ կարկուտը անանկ զիջուեցաւ որ՝ եկած անձրեւին ջուրերը վար վաղելու ձամբան գոցեց : Պաշտօնային , և անոր չընկայ տեղերը տեսնուած կորուստը խիտ շատ է : Հատ խաչօր ու մանր անասուններ չի կրցան ժամանակին չէնքի տակ մտնել և կարկուտէն աղաւթի , կարկուտներու տակ մեռան . եկած կարկուտներուն ամէն մէկ հատը ընկողն հատէն մեծ էր : Մէկ պրոփիկ աղբիկ մը գուրաւ գտնուեցաւ՝ եկած կարկուտէն գաղթելով և քուէրը (քուէրը թողուն) քանի մի տեղ կապուեցեր էր . ներսէն ալ ծանր վնաս մը կրած պիտի ըլլայ . որ յաջորդ օրը մեռաւ : Իրեք քաղաքը քաղած վնասներուն համար արու մաթեմատիկ մեջ է : Պաշտօնային և իւրեք քաղաքին չընկայներն ալ մեծ վնասներ եղան : Երեք մաթեմատիկ շալի տարածութիւն ահագին կար

կուտ ինչնալով բոլոր ցորենները և հաճարները (չափաւ) գետինը պառկեցուց . վիզը (արուաչաք) կտրտեց . ծխախոտներէն և խաչ քաղած տուններն յոյս չի մնաց , որ իւրը հանելու համար կը ցանեն : Հատ տուններու ապակիներ կտրտուեցան , որ մէկալ վնասներուն նայելով ամենէն պրոփիկ վնասն է : Մէկ դիէն կարկուտը ասանկ բերքերու ոչնչացուցած ատենը ուրիշ օգային արկած մըն ալ աւելի ծանր վնասներ կ'ընէր : Հաղարաւոր թաղաւորներ (խորթու) ձեւացան օգայն մէջ , և ամենը մէկէն գետինը ինչնալով ամբողջ չէնքեր կործանեցին . տեղ մը յարգանաց մը . այն դիէն տուն մը . ուրիշ տեղ հաղարաւոր (եկել տէրէ մէկ) մը . և ամէն տեղ ծառերը կը կտրտուէին կամ արմատէն կը հանէին : Հատ գետեր մեծաւ մեծ վնասներու հանդիպեցան :

— Իրիկայ ատեն մը առաջ Պ. Կառօն առաջարկած էր օրէնսդրաց ժողովն որ անասուններուն հետ անգլութեամբ վարուողներուն դէմ օրէնք մը գրուի . և իրեն պատշաճ տեսած օրէնքներն ալ գրի առեր ժողովն տուեր էր . որ մեկը ալ ըստագրայ միջոցաւ հրատարակեցին : Յուլիս 2 ին ժողովն մէջ ասոր վրայ խօսք ըլլալով՝ Պ. Տիւբէն գէնին առաջարկելովը վճռուեցաւ որ , անասուններուն դէմ անգլութեան բանեցընողը մէկ օրէն մինչև հինգ օր բանտը կենայ , և 5 ֆուանքէն մինչև 15 ֆուանք տուգանք տայ , յանցանքին ծանրութեանը համեմատ :

— Ինչի քաղաքի օրագրէն տեսնելով օտարական լոպտիկը կը պատմէ թէ՝ Պաշտօնային Վ Երաշը քաղաքին մօտերը վնասողական բանակ մը կազմելու վրայօք հասարակապետութեան նախագահը միտք ունի եղեր . և ասիկայ փարիզի երեւելիներուն մէջ ալ և ալ խօսքեր ելլելու պատճառ տուեր է : Վ Երաշ մէջ կայսերական կառավարութիւնը նորոգելու մէկ աշխոյժ մը կ'երեւի . և Վ Երաշը պալատը մտած ատենը պահպանութեան կեցող զօրքը կեցէ Նախագահ կանխեցին :

Երաշ լուրը լսողներուն միտքը աւելի կասկած այս կը ձգէ որ յիշեալ բանակին սպարապետ պիտի ըլլայ կ'ըսեն Հաւանքին դարձող Պարսիկ տ'իլիէ Ղէնէնալը . որ քանի որ Հաւանքի եկաւ նէ՝ հասարակապետութեան նախագահ Ի խալի Վարդանին ին առանձին կերպով յարած է : Թէ որ այս լուրը ստուգուի նէ՝ նորէն ծանր և երեւելի գէպեր կը պատրաստուին Պաշտօնային վրայ : Կարմիր հասարակապետականները հիմախուց վճատած են . բայց չափաւորներն ալ հասարակապետութեան յոյսերնին կտրած կը ցըցնեն զիրենք առանձին խօսակցութիւններուն մէջ :

— Իրիկայ տարւոյս յունիսին մինչև յունիսի վերջը վեց ամսուան մէջ բոլոր Պաշտօնային գիրք թէ տեսարակ , 4169 կտր բան տպուած է . որոյ մէկն ալ աւաջիւց տպուած չէր . այլ կամ նոր չի տպուած գործեր են , կամ առաջնուց չինուած և մինչև հիմա ձեռագրեր մնացած էին : 1849 ին յիշեալ վեց ամսուան մէջ տպուածները այս տարուան նէն յիշուան կտր օրակաւ է , բայց 1847 ին նոյն վեց ամսուան մէջ այս տարուանէն 980 կտր աւելի նոր գիրք տպուած է : Կոր գիրք տպուելուն շաւտութիւնը կարգաւորներուն և գիրքի հեղինակ կամ թարգմանիչ եղողներուն շատութեանը նշան է : Թէ որ ասանկ հաշիւ մըն ալ մեր աղգին մէջ չէ թէ տպուած՝ այլ ծախուած գիրքերուն վրայ ընեմք նէ՝ չեմ գիտեր ինչպէս կ'ըլլէ . բայց պակաս ելլելը ուսումնասիրութեան պակաս ըլլալուն նշան ալ չեմք կրնար բռնել . ուսումնասիրներուն մէջ գիրքի համար շատ ստակ ծախք ընելու կարողութիւն ունեցող մարդոց քիչ ըլլալը գիտեմք : Երաշ համար կը փափայեմք որ՝ ուսման յառաջագիմուութեանը համար , որուն միջոց՝ գիրք կարգաւոր շատ բան կենալը չեմք գիտեր , հասարակաց գրաւունները շատուն . որ մինչև հիմայ միայն երեք հատ գիրքեմք թարգմարան Վ Երաշիւթեան անունով . և այն ուսումնասիրները որ յիշուան փաթուտը դուռուչ կամ հարկուր դուռուչ մէկ գրքի տալով չեն կրնար տեսնել , տեսնէ ամիս կամ տարեկան մէկ մէկ քիչ բան տալով այն թանգարաններուն մէկուն ընկեր գրուին . որով թանգարանն ու իրենց ուսմանը մէկէն կը ծաղկի : Երաշ թանգարաններն են , ամենէն առաջինը՝ Իլլիւրա թանգարանը . անկէց ետքը կուստանդնուպօլսոյ Օրթա գիւղին . և նոր օրերս հաստատուած ալ կայ Սարիք Փիլի հիւանդանոցի գլխատան թանգարանը :

ԱՆԳԱԻԱ : Ինչի իրիկ տէրութեան Նաբօլին ու

1 Տես Հայտնան , թիւ 10 . զանազան լուրերուն վարդը Գրքուն թիւն քիչեմք :

Ի ՎԼԶՕՒՐ ԽԼՆՆ